พิธีไหว้ครูและสาธิต ในการอบรมครู อ.ศ.ร. ทั่วประเทศ

บน - พระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร
เสด็จฯ พระองค์ชายกลาง

ล่าง- พระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าอนุสรณ์มงคลการ
เสด็จฯ พระองค์ชายเล็ก

ทั้งหมด แต่ก็ช่วยให้การเคลื่อนไหวเรื่องมาตรฐานคุณภาพครูในสาขานี้เกิดขึ้นอย่างจริงจังทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติ

นอกจากนี้ยังเป็น**กรรมการร่างหลักสูตรและออกข้อสอบวิชาชุดครู พ.ม. ชุดวิชาการละครเพื่อการศึกษาของกองส่งเสริมวิทยฐานะ กรมการฝึกหัดครูและคุรุสภา**

ความขาดแคลนอีกด้านหนึ่งคือตัวอย่างเพลงที่เหมาะสมกับเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษาหลักสูตรใหม่ ซึ่งเป็นเด็กเล็กและไม่มีเวลาเพียงพอที่จะมาต่อร้องเอื้อนเพลงสามชั้นยาวๆ เหมือนในอดีต ตัวอย่างเพลงที่เด็กจะได้ยินได้ฟังในชุมชนของตัวเหมือนดังอดีตก็หายาก หรือจะไปพึ่งสื่อวิทยุโทรทัศน์ของฝ่ายรัฐก็ไม่มีเพลงไทยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างจริงจัง ถ้ามีเพลงออกวิทยุซึ่งเป็นสื่อที่กว้างไกลที่สุดลงทุนเพื่อการเรียนรู้ได้ดีในขณะเวลานั้นก็มักเป็นเพลงที่ผู้ใหญ่ฟังมากกว่า

ราวปี ๒๕๑๐ มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนทางวิทยุโรงเรียนของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โดยมี**คุณหญิง ดร.อัมพร มีศุข** เป็นอธิบดีกรมวิชาการ คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง และครูบรรเลง สาคริก ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการจัดทำบทเรียนดนตรีนาฏศิลป์ทางวิทยุโรงเรียนของศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ริเริ่มบทเพลงเพื่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นจำนวนมากสำหรับครูทั่วประเทศได้ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน ได้ผลเป็นอย่างดีเพราะภาษาง่าย ร้องง่าย ใช้ทำนองเพลงสองชั้นและชั้นเดียวที่จำง่าย มีข้อคิด สามารถนำไปใช้ประกอบการออกแบบลีลาเคลื่อนไหวต่างๆ ได้

ในจำนวนบทเพลงวิทยุโรงเรียนมากมายนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลงานของครูบรรเลงแต่งขึ้น บทเพลงของท่านมีทั้งที่เป็นทำนองไทยเดิมและแต่งขึ้นใหม่ เช่น เพลงสวัสดี เพลงเต่า เพลงปู เพลงฉิ่งฉับ เพลงแขกระเริง เพลงระบำรำมะนา เพลงโดเรมี เพลงอยากเป็นอะไร เพลงนกกางเขน เพลงพญาหงส์ทอง ฯลฯ นอกจากจะสนุกสนานเป็นที่พึงพอใจของเด็กๆ แล้ว ยังเป็นคติสอนใจเด็กๆ และผ่านนิทานหลายเรื่อง เช่น นิทานเพลงเรื่องนารีผล นกกระสา หมาจิ้งจอก กบเลือกนาย กระต่ายตื่นตูม เป็นต้น

แม้ทุกวันนี้ บทเพลงสำหรับเด็กจะถูกแปรเปลี่ยนไปด้วยวิธีคิดเชิงธุรกิจของนายทุนค่ายเทป มีคลื่นวิทยุอื่นๆ ที่ดังกว่าวิทยุโรงเรียน มีอินเตอร์เน็ตช่วยให้เด็กรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างล้นหลาม มีโรงเรียนเอกชนกับครูรับจ้างที่ช่วยสอนดนตรี ขับร้อง นาฏศิลป์ ให้แก่เด็กไทยจำนวนมหาศาลได้ใช้เป็นเครื่องมืออวดความสามารถหนูน้อยอัศจรรย์กัน ตลอดจนมีสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดหลักสูตรทางดนตรีนาฏศิลป์จำนวนมากขึ้น ปัจจุบันคนที่จบครูหันไปทำงานอะไรก็ได้ที่ไม่จำเป็นต้องมุ่งทำการสอนดนตรีไทย สอนร้องเพลงไทย สอนรำไทยเหมือนคนรุ่นเก่าอีกแล้ว หากแต่เราคงไม่อาจลืมเตือนสติว่าบทเรียนจากอดีตนั้นคืออะไร และไม่ควรลืมเลือนชื่อ **ครูบรรเลง** คนนี้ไปจากตำนานการสร้างครูเสียง่ายๆ เหมือนลืมอดีตอื่นๆ

ร่วมก่อตั้ง
มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะฯ

คุณพ่อ **ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)** ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ ขณะนั้นครูบรรเลงอายุได้ ๔๖ ปี กำลังทำหน้าที่ครูผู้สอนอยู่ที่โรงเรียนฝึกหัดครูสวนสุนันทา

เวลาผ่านไป ถึงวาระครบรอบร้อยปีเกิดของคุณพ่อในปี ๒๕๒๔ ส่วนครูบรรเลงอายุได้ ๗๓ ปี คุณหญิงชิ้นพี่สาว อายุ ๗๕ ปี มีบุคลากรดนตรีจำนวนมากที่เติบโตขึ้นจากสายสัมพันธ์ในครอบครัวและระบบการศึกษามาแวะเวียนร่วมกิจกรรมการดนตรีอยู่เป็นอันมาก

โดยเฉพาะที่บ้านเลขที่ ๔๗ ถนนเศรษฐศิริ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ หรือเรียกกันในภายหลังว่า "บ้านสามเสน" ซึ่งเป็นบ้านของครูบรรเลง เป็นสถานที่ชุมนุมหลักของครอบครัว ญาติมิตร และลูกศิษย์ หลังจากสิ้นยุคบ้านบาตรของคุณพ่อไปแล้ว เมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว ท่านได้ตั้งร้านอาหารที่บ้านนี้ ชื่อ **"ร้านโชติรส"** โดยนำชื่อมารดาของท่าน คือ "โชติ" มาตั้ง เนื่องจากท่านเป็นผู้มีฝีมือในการทำอาหาร จึงมักรับหน้าที่แม่ครัวในเวลามีงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่บ้านบาตรเสมอ และร้านนี้เป็นที่ประชุมและจัดเลี้ยงนักดนตรีและผู้ที่ร่วมจัดงานดนตรีตลอด ก่อนจะเปลี่ยนเป็นที่ตั้งชมรม

ดนตรีไทยของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะฯ ซึ่งเป็นสถานที่สอนดนตรีไทยทุกวันเสาร์อาทิตย์ ต่อเนื่องกันมากว่า ๒๐ ปี

ในปี ๒๕๒๔ นี้เอง ได้มีการก่อตั้งมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะฯ ขึ้นโดยลูกและศิษย์ รวม ๑๐ คน คือ

ลูก ๘ คน มี

๑. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง

๒. นางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง สาคริก)

๓. นายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง

๔. นางชัชวาลย์ จันทร์เรือง

๕. นางภัลลิกา ศิลปบรรเลง

๖. นายขวัญชัย ศิลปบรรเลง

๗. นาวาเอก(พิเศษ) สมชาย ศิลปบรรเลง ร.น.

๘. นายสนั่น ศิลปบรรเลง

และ **ลูกศิษย์อีก ๒ คน** คือ

๙. นายประสิทธิ์ ถาวร

๑๐. ศ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์

บริจาคเงิน คนละ ๑๐,๐๐๐ บาท ตั้งเป็นกองทุนเริ่มแรกรวมจำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาท) ก่อตั้งมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) โดยใช้สถานที่ตั้งของมูลนิธิฯ ที่บ้านของครูบรรเลง และสถานที่นี้ได้เป็นที่จัดประชุมและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมดนตรีไทยตามวัตถุประสงค์ของมูลนิธิฯ ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ทางมูลนิธิฯ ได้จัดงาน "มหกรรมดนตรีศรีศตวรรษ" ที่โรงละครแห่งชาติ ๔ วัน ระหว่างวันที่ ๖-๙ สิงหาคม ๒๕๒๔ โดยได้รับความร่วมมือจากกรมศิลปากร มีการแสดงดนตรีผลงานเพลงของหลวงประดิษฐไพเราะฯ ทุกรูปแบบ รวมทั้งวงมหาดุริยางค์ไทยวงใหญ่ ที่มีผู้ร่วมบรรเลงดนตรีเป็นนักเรียนนักศึกษาทุกระดับการศึกษาจากหลายสถาบันฯ ควบคุมวงโดย อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร และรายการ "ดร.อุทิศแนะดนตรีไทย" โดย ศ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นต้นมา ครูบรรเลงร่วมกับพี่สาว คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง (ซึ่งได้เป็นศิลปินแห่งชาติแห่งปี พ.ศ. ๒๕๓๐) ได้อุทิศกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ ในการสร้างบุคลากรทางดนตรีจำนวนมาก โดยดูแลงานของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะฯ และชมรมดนตรีไทยของมูลนิธิฯ เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยต่อจากบิดาคือ หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) โดยจัดกิจกรรมในทางสร้างสรรค์เพื่อเผยแพร่ดนตรีไทยโดยมิเห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ตลอดจนยังเป็นคลังข้อมูลทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งในช่วงรอยต่อแห่งยุคสมัยให้ความรู้ในด้านต่างๆ แก่ประดานิสิตนักศึกษา และผู้สนใจ ได้อย่างแม่นยำชัดเจน และเป็นกันเอง

กระทั่งจนคุณหญิงชิ้น ประธานมูลนิธิฯ คนแรกถึงแก่กรรมไปใน พ.ศ. ๒๕๓๑ ครูบรรเลงจึงได้ทำหน้าที่เป็นประธานมูลนิธิฯสืบต่อมา โดยมี อ.มาลินี สาคริก เป็นเลขาธิการ และ อ.ชนก สาคริก เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิฯอย่างเข้มแข็งมาตลอด

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้ นางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง สาคริก) เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะ และการช่างฝีมือ

เมื่อผ่อนพักบทเพลงบรรเลงชีวิต

ทุกเมื่อเชื่อวัน เสียงขิม เสียงซอ เสียงระนาด เสียงฝึกซ้อมมโหรีปี่พาทย์ ไม่เคยจางหายไปจากมูลนิธิฯหรือบ้านสามเสนนี้ และภาพที่เด็กๆนักเรียนรุ่นแล้วรุ่นเล่าคุ้นตาคือ ***"คุณย่า"*** *คนหนึ่งที่เป็นผู้ใหญ่สำคัญในบ้าน คอยแวะเวียนมาเฝ้าดูพัฒนาการของพวกเขาอย่างชื่นชมสนุกสนานไปกับบทเพลงของเด็กๆ อย่างไม่มีข้อจำกัดทางอายุแต่อย่างใด*

และลูกศิษย์ของมูลนิธิฯ หลายคนที่ได้มีโอกาสเรียนเพลงเดี่ยวขิม เดี่ยวจะเข้ เพลงเถา เพลงร้อง เพลงเล่น หลายต่อหลายเพลงจากสำนักนี้ยิ่งบังเกิดความทึ่งมากขึ้นเมื่อทราบว่าบทเพลงเหล่านั้น ถือกำเนิดและเดินทางมาจากมันสมองของ**ครูบรรเลง สาคริก** ...คุณย่าใจดีคนนี้นั่นเอง

พ.ศ. ๒๕๔๔ ยี่สิบปีผ่านไป

ทางมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะฯ จัดพิธีไว้ครูดนตรีไทยประจำปี และ ร่วมกับกรมศิลปากรจัดการแสดง

"มหกรรมดนตรีศรีรัตนโกสินทร์" ฉลองครบ ๑๒๐ ปี หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และครบ ๒๐ ปี การก่อตั้งมูลนิธิฯ ที่โรงละครแห่งชาติ ในวันที่ ๒-๕ สิงหาคม ๒๕๔๔ และร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดการแสดง **"๓ ดุริยกวีดนตรีไทย"** ที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยในวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๔

น่าอัศจรรย์ว่าครูบรรเลงซึ่งมีอายุย่างเข้า ๙๔ ปี ยังสามารถไปร่วมงานได้ทุกวัน โดยไม่แสดงอาการเหน็ดเหนื่อยมาให้เห็น และยังทำหน้าที่ของประธานมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะฯ อย่างแข็งขัน คอยให้กำลังใจนักดนตรีที่เป็นลูกศิษย์คุณพ่อที่เข้าสู่วัยอาวุโสกันทั้งนั้น และรวมถึงบรรดานักดนตรีเยาวชนรุ่นลูก หลาน เหลน ที่มาร่วมแสดงพลังฝีมือเพื่อการบูชาครูหลวงประดิษฐไพเราะฯ ในงานมหกรรมดนตรีศรีรัตนโกสินทร์และ ๓ ดุริยกวีดนตรีไทย

เป็นคนที่อายุยืนยาวและหัวใจยิ่งใหญ่คนหนึ่งที่คนในวงการดนตรีไทยกล่าวถึงด้วยความชื่นชม

ปกติแล้ว ครูบรรเลงสนใจเหตุการณ์บ้านเมือง อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันชอบฟังวิทยุ ติดตามข่าวสารทางโทรทัศน์ และชอบออกไปเลือกตั้ง ส.ส., ส.ก. และ ส.ข. ที่หน่วยเลือกตั้งที่เขตพญาไทมาขออนุญาติใช้สถานที่ภายในบ้านของท่านทุกครั้ง นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีความจำดีเยี่ยม แม้ตัวเลขอายุจะมากทวีสักปานใด ยังคงจดจำและบอกเล่าเรื่องราวในอดีตได้อย่างฉะฉาน พร้อมทั้งเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยที่เคยพบเคยผ่าน เป็นบ่อน้ำข้อมูลดนตรีที่ไม่มีวันเหือดแห้งสำหรับผู้กระหายใคร่รู้

ปีต่อมา ๒๕๔๕ ครูบรรเลงอายุย่างเข้า ๙๕ ปี อาการป่วยที่สั่งสมมาเรื่อยๆ ก็ถึงคราวปะทะกับสังขาร

วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๕ ทางมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะฯ จัดงานไหว้ครูประจำปีอีกครั้ง ครูบรรเลงไม่สามารถไปร่วมงานพิธีได้เพราะป่วย แต่พอถึง ๑๓ สิงหาคม ๒๕๔๕ ท่านมีอายุครบ ๙๔ ปีเต็ม (ย่างเข้า ๙๕ ปี) ยังนั่งรถเข็นออกมาทำบุญถวายสังฆทานได้

ครูบรรเลงเข้าโรงพยาบาลวิชัยยุทธอีกครั้งเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๔๕ และย้ายไปที่ห้องศูนย์การแพทย์สิริกิติ์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ในวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๕

เวลายังคงบรรเลง บทเพลงยังคงดำเนินไป

กระทั่งค่ำคืนวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๕ บทเพลงอันยาวนานบทหนึ่งได้ยุติลงพร้อมๆ ลมหายใจสุดท้ายของครูบรรเลง ที่รวยรินและทอดลงอย่างสงบเมื่อเวลา ๒๑.๐๕ น.

เวลา ๙๔ ปีที่คนๆ หนึ่งพึงดำรงตนอยู่เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ย่อมเป็นการใช้ชีวิตและช่วงเวลาที่มีค่ายิ่งใหญ่โดยไม่จำเป็นเรียกร้องต่อผู้ใด

"สุขคติภพ" ที่ใครมักคาดหมายให้ผู้ล่วงลับเดินทางไปถึงนั้นที่จริงแล้วได้ปรากฏแก่ใจเธอและตัวเธอมาตลอดชีวิตการเป็นครู การเป็นแม่ของลูก ย่ายายของหลาน ทวดของเหลน และการเป็น **"ครูบรรเลง"** ของแผ่นดินมาตลอดเวลา คงไม่มีใครล่วงรู้สุขคติภพนั้นได้ดีเท่าเธอเป็นแน่

บทเพลงชีวิตนี้ "บรรเลง" จบลงเพียงครู่ยาม เพื่อรอคอยให้เราทั้งหลายที่ยังอยู่นำมาร่วมกันบรรเลงกันอีกต่อไป ต่อไป และต่อไป

กราบคารวะคุณครูบรรเลงด้วยดวงใจ
อานันท์ นาคคง
๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๕

ให้ความรักและความอบอุ่นแก่ลูก ๆ

กับลูกหลาน

บนซ้าย กับหลานยาย "แนน"

บนขวา กับหลานยาย "ออน"
และหลานย่า "เอ้"

กลาง กับหลานย่า "เอ้" และ "เก๋"

ล่าง วันแต่งงานหลานยาย
"เอิน" และ "เปีย"

ครูบรรเลงกับลูกหลาน

"ไหม" เหลนคนเล็ก

"ปอม" เหลนคนแรก

ท่องเที่ยวในประเทศ

๖๐ ปี "ครูบรรเลง"
ลูกศิษย์โรงเรียนเบญจมราชาลัย,
โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์,
และสวนสุนันทาวิทยาลัย
มาอวยพรวันเกิดทุกปี

ทำหน้าที่ "ประธาน" ในงานพิธีไหว้ครูและการประชุม

บรรเลงถวายมือ ที่บ้านบาตร ครูบรรเลง (ฉิ่ง), มาลินี (จะเข้), นิคม (กลองแขก)

๗๒ ปี คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ที่บ้านถนนเศรษฐศิริ น้องๆ เล่นดนตรีเป็น "ของขวัญ"
บรรเลง (จะเข้), ประสิทธิ์ (ระนาดเอก), สมชาย (ระนาดทุ้ม), สนั่น (ฆ้องวงใหญ่), กุลธร (ฆ้องวงเล็ก) และ ลัดดา (ขับร้อง

กับลูกศิษย์ที่มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

"ครูบรรเลง" กับ "อังกะลุง"
ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยพร้อมกัน
ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑

ที่บ้านเศรษฐศิริ
ในวัยกว่า ๙๐ ปี
ยังเป็น "ตู้เพลง" ของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
ตลอดเวลา

วันเกิดคุณพ่อ อายุครบ ๘๐ ปี วันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๑

วันเกิดคุณแม่อายุครบ ๖ รอบ วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

วันเกิดคุณพ่อ อายุครบ ๙๖ ปี วันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗

ครูบรรเลง สาคริก (ยืนกลาง) ถ่ายภาพกับพี่สาวและลูกหลาน วันที่คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง รับตราตติยจุลจอมเกล้า

ผลงานของ
นางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง ศิลปบรรเลง สาคริก)
ด้านการแสดงละคร
ที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย
โรงเรียนฝึกหัดครูสวนสุนันทา-วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
(ทั้งเป็นผู้จัดการแสดงและเป็นที่ปรึกษา)

สมัย อาจารย์นิลรัตน์ บรรณสิทธิวรสาสน์ เป็นอาจารย์ใหญ่

พ.ศ. ๒๔๘๐ เรื่อง ซินเดอเรลล่า

จัดแสดงเรื่องแรก (สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีฯ เมื่อครั้งยังเป็น หม่อมสังวาลย์ฯ เสด็จฯ ทอดพระเนตรละครเรื่องนี้ (ดูในข้อเขียนของ อาจารย์ส่องสี ชุติวงศ์)

สมัย อาจารย์ประชุมพร ไกรฤกษ์ เป็นอาจารย์ใหญ่

ไม่ได้บันทึกไว้ ว่ามีการแสดงละคร เนื่องจากในช่วงเวลาที่เกิดสงครามโลก ครั้งที่ ๒ สถานที่ของโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย ถูกใช้เป็นที่ตั้งของกองทัพญี่ปุ่น โรงเรียนปิดชั่วคราว แต่ย้ายนักเรียนฝึกหัดครูไปอาศัยเรียนที่จังหวัดฉะเชิงเทรา

(ครูบรรเลง ต้องเดินทางไป - กลับ ระหว่าง กรุงเทพฯ และจังหวัดฉะเชิงเทราทุกสัปดาห์ จนถึงเวลาที่โรงเรียนต้องปิดจริงๆ เพราะถูกทิ้งระเบิดอย่างหนัก)

สมัย คุณหญิงกรองแก้ว ปทุมานนท์ เป็นผู้อำนวยการ

หลังจากสงครามสงบแล้ว โรงเรียนฯเปิดอีกครั้งหนึ่ง แต่ต้องให้นักเรียนระดับชั้นประถมและมัธยมศึกษาไปอาศัยสถานที่เรียนที่โรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์ ระหว่างการปรับปรุงฟื้นฟูอาคารสถานที่ภายในวังสวนสุนันทา (ประมาณ ๑ ปี) หลังจากนั้น เนื่องจากไม่มีงบประมาณในการก่อสร้างอาคาร และซื้ออุปกรณ์การเรียนต่างๆ โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัยจึงจัดการแสดงละครโรงเรียนขึ้น เพื่อนำเงินมาใช้ในการก่อสร้างอาคาร (โรงอาหาร หอประชุม) และซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนต่างๆ

(คุณหญิงกรองแก้ว ปทุมานนท์ เป็นศิษย์ของ "ครูบรรเลง" ที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย เคยเห็นผลงานด้านละครและดนตรี จึงมอบหมายให้เป็นผู้จัดการแสดงละครของโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย เพื่อเก็บเงินบำรุงการศึกษา)

พ.ศ. ๒๔๙๓	**เรื่องศกุนตลา**	พระเอก -	ฉวีวรรณ พงษ์เวช (อาจารย์ฉวีวรรณ ควรแสวง)
		นางเอก -	คำนึง วงศ์วัฒนะ
พ.ศ. ๒๔๙๔	**เรื่องท้าวแสนปม**	พระเอก -	ฉวีวรรณ พงษ์เวช (อาจารย์ฉวีวรรณ ควรแสวง)
		นางเอก -	นารี ทรงสวัสดิ์ (อาจารย์นารี ลันสุชีพ)

พ.ศ. ๒๔๙๕	**เรื่องพระนล**	พระเอก -	คมคาย วัฒนธรรม (อาจารย์ภิญญพร วัฒนเจริญ)
		นางเอก -	นารี ทรงสวัสดิ์ (อาจารย์นารี ลันสุชีพ)
พ.ศ. ๒๔๙๖	**เรื่องพระยศเกตุ**	พระเอก -	คมคาย วัฒนธรรม (อาจารย์ภิญญพร วัฒนเจริญ)
		นางเอก -	แพรวพรรณ ชวนิตย์
พ.ศ. ๒๔๙๗	**เรื่องจันทกินรี**	พระเอก -	คมคาย วัฒนธรรม (อาจารย์ภิญญพร วัฒนเจริญ)
		นางเอก -	นารี ทรงสวัสดิ์ (อาจารย์นารี ลันสุชีพ)
พ.ศ. ๒๔๙๘	**เรื่องสองกรวรวิก**	ตัวเอก -	เพียรผจง ชลสุวรรณวัฒน์ (อาจารย์เพียรผจง อักษรานุเคราะห์)
		ตัวเอก -	นงลักษณ์ อนันตศัพท์ (อาจารย์นงลักษณ์ สท้านไตรภพ)
พ.ศ. ๒๔๙๙	**เรื่องพระเกียรติรถ**	พระเอก -	นงลักษณ์ อนันตศัพท์ (อาจารย์นงลักษณ์ สท้านไตรภพ)
		นางเอก -	กัญญา แสงสุชาติ
พ.ศ. ๒๕๐๐	**เรื่องศกุนตลา**	พระเอก -	อุไร รอดบุญธรรม
	(ครั้งที่ ๒)	นางเอก -	มุกดา เวชประเสริฐ (อาจารย์มุกดา เอี่ยมสุวรรณ)
(พ.ศ. ๒๕๐๑	**เรื่องอุเทนธิราช**	พระเอก -	ทับทิม ดิษาภิรมย์
		นางเอก -	จันทราทิตย์ นาคพงษ์
พ.ศ. ๒๕๐๒	**เรื่องมัทนะพาธา**	พระเอก -	นัยนา ปัทมสิงห์
		นางเอก -	สุพัตรา เครือวัลย์
พ.ศ. ๒๕๐๓	**เรื่องพระยศเกตุ**	พระเอก -	อุไร รอดบุญธรรม
	(ครั้งที่ ๒)	นางเอก -	รานี จั่นเพชร

งานฉลองครบ ๑๐๐ พรรษา สมเด็จพระนางสุนันทากุมารีรัตน์
พระบรมราชเทวี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

การแสดงกลางแจ้ง
- เห่เรือสุพรรณหงส์
- การแสดงคล้องช้าง
- ระบำชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ๑๐๐ คน

พ.ศ. ๒๕๐๔	**เรื่องยุดาหวัน**	พระเอก -	จันทิมา แสนสระดี
		นางเอก -	อารีย์ ทองเทียนไทย
พ.ศ. ๒๕๐๕	**เรื่องสมุทรโฆษ**	พระเอก -	จันทิมา แสนสระดี
		นางเอก -	มาลินี กวาวภิวงศ์

งานฉลองครบ ๒๕ ปี สวนสุนันทา

การแสดงกลางแจ้ง ละครเรื่อง **ธรรมา - ธรรมะสงคราม**

พ.ศ. ๒๕๐๖	**เรื่องโสนน้อยเรือนงาม**	พระเอก -	งามพิศ โกมลเกตุ (คุณงามพิศ วิภาวิน)
		นางเอก -	แดงต้อย ศัสตุระ
		ตัวเอก -	ชลชินีพันธุ์ ปทุมานนท์ (คุณชลชินีพันธุ์ ชีรานนท์)

แสดงครั้งแรก ที่หอประชุมโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย

แสดงครั้งที่ ๒ ที่หอประชุมคุรุสภา (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทอดพระเนตรการแสดงละครในวันคนพิการ)

พ.ศ. ๒๕๐๗	**เรื่องพีมาวุกุมาร**	พระเอก -	ทิพย์วาที จันทรังษี
		นางเอก -	แดงต้อย ศัสตุระ

(คณะอาจารย์จากหมวดวิชาดนตรีนาฏศิลป์ ๕ คน คือ อ.บรรเลง อ.ประทิน อ.จรูญศรี อ.ทองย้อย อ.ศิริกุล ซึ่งเป็นผู้ให้การอบรมสมาชิกคุรุสภา ของชุมนุมละครคุรุสภา ได้ไปฝึกซ้อมละครเรื่อง "ทหารเอกพระพันวสา" ให้กับสมาชิกฯ คุณหญิงกรองแก้วเป็นประธานดำเนินงานเหมือนละครประจำปีของสวนสุนันทา)

พ.ศ. ๒๕๐๘ **เรื่องนางนกกระจาบ** พระเอก - ทิพย์วาที จันทรังษี
นางเอก - แดงต้อย ศัสตุระ

(อาจารย์ชลอ ปทุมานนท์ สามีคุณหญิงกรองแก้ว เรียบเรียงบท นามปากกา "ปัคหะ")

พ.ศ. ๒๕๐๙ **เรื่องท้าวแสนปม** (ครั้งที่ ๒) พระเอก - ทิพย์วาที จันทรังษี
นางเอก - แดงต้อย ศัสตุระ

พ.ศ. ๒๕๑๐ **เรื่องอุเทนธิราช** (ครั้งที่ ๒) พระเอก - ทิพย์วาที จันทรังษี
นางเอก - สุคนธ์ทิพย์ เสนะวงศ์
("ปัคหะ" เรียบเรียงบท)

พ.ศ .๒๕๑๑ **เรื่องยุพราชกุสะ** พระเอก - เรืองรัตน์ มณิปันติ
นางเอก - พรทิพย์ โสภักดี

(อาจารย์บรรเลงเกษียณอายุราชการในปีนี้ แต่ยังให้คำปรึกษา ในการจัดแสดงต่างๆ)

พ.ศ. ๒๕๑๒ **เรื่องนางนพมาศ** พระเอก - ไพฑูรย์ วาณิชกะ
นางเอก - วรมล สังขฤกษ์

พ.ศ. ๒๕๑๓ **การแสดงดนตรีประกอบวิพิธทัศนา** ของ ศ.ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ในชุดเพลงภาษา
(งานฉลองหอประชุมสุนันทานุสรณ์)
การแสดงกลางแจ้ง
- **เรื่องเงาะป่า** ตั้งแต่นายคนังไปเที่ยวกับไม้ไผ่จนถึงชมพลาพานางลำหับหนี

พ.ศ. ๒๕๑๔ **เรื่องพระร่วงสวรรคโลก** พระเอก - เบญจา บุญมานุช
นางเอก - เชอรี่วรรณ กัลยาณมิตร

พ.ศ. ๒๕๑๕ **งานฉลองพระราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี**
การแสดงกลางแจ้ง
- **เรื่องนายรายณ์สิบปาง** - ปางที่ ๒ อวตารเป็นเต่าหนุนเขาพระสุเมรุ ครั้งกวนเกษียรสมุทร
(คุณหญิงกรองแก้ว ปทุมานนท์ เกษียณอายุราชการ)

ประเพณีการแสดงละครประจำปีของสวนสุนันทาสิ้นสุดลงเพียงนี้เท่านี้ ต่อไปเป็นการแสดงละครของหมวดวิชาดนตรีนาฏศิลป์ และเปลี่ยนเป็นภาควิชานาฏศิลป์ (หมวดวิชาดนตรี-นาฏศิลป์) มีนักศึกษาวิชาเอกนาฏศิลป์ร่วมแสดงละครกลางแจ้งเรื่องกวนเกษียรสมุทร เป็นครั้งแรกร่วมกับนักศึกษาวิชาเอกต่างๆ ดังนั้นผู้แสดงละครประจำปีของสวนสุนันทาจึงใช้ผู้แสดงที่คัดเลือกจากนักศึกษาทั้งวิทยาลัย ข้าฯ และอาจารย์บรรเลงเลือกบ้าง อาจารย์แต่ละท่านช่วยเลือกบ้างใช้เวลาฝึกซ้อมนาน แต่ก็แสดงได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ประทับใจผู้ชมในสมัยนั้น ความเป็นเลิศทางด้านการแสดงละครของสวนสุนันทาจึงยั่งยืนมาจนถึงทุกวันนี้

(คัดและเรียบเรียงจากบทความ **"ย้อนอดีตละครสวนสุนันทา"** โดย **อาจารย์จรูญศรี วีระวานิช** จากหนังสืออวารสาร สวนสุนันทาสัมพันธ์ ฉบับพิเศษ -กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ - ปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย ของ สมาคมศิษย์เก่าสวนสุนันทาในพระบรมราชินูปถัมภ์ หน้า ๓๐ - ๓๒)

ย้อนอดีตละครสวนสุนันทา

จรูญศรี วีระวานิช

ข้าฯ เกษียณราชการมานานแล้ว แต่หัวใจยังผ่องแผ้วเกษมศรี
ทั้งกายใจจงรักและภักดี แด่พระแม่ สุนันทากุมารีฯ ปิ่นอนงค์
ข้าฯ มาจากวังหน้า พระปิ่นเกล้า เดินเข้าสวนสุนันทาดังประสงค์
ด้วยมุ่งหวังตั้งจิตคิดธำรง สังคีตศิลป์ให้ยืนยงคู่ชาติไทย
สวนสุนันทาวิทยาลัย ในครั้งนั้น ทุกคนพร้อมใจกันปรบมือให้
การละครเลื่องชื่อระบือไกล สี่แม่ครูวางแบบไว้สืบกันมา
แม่ลมุล แม่ผัน อาจารย์บรรเลง คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง เก่งนักหนา
คุณหญิงกรองแก้ว ผู้อำนวยการสุนันทา อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์มาปรึกษากัน
ศกุนตลา แสนปม มัทนะพาธา ทุกท่านสละเวลามาสร้างสรรค์
นักศึกษาประถมมัธยมต่างช่วยกัน ตั้งจิตมั่นสืบสานงานศิลป์ไทย
คล้ายวันประสูติ สมเด็จฯ สุนันทา วันที่สิบ พฤศจิกา พาผ่องใส
ทุกคนรู้ว่าเป็นวันสำคัญอย่างไร ต่างตั้งใจทำงานตามบัญชา
ฉากวิจิตรงามหรู "ครู" ช่างจัด คุณเรวัต เสนีวงศ์ฯ ดีนักหนา
อาจารย์พันทิพย์ เชิญคุณพ่อไม่รอรา คุณอุดม กลัวน้อยหน้ามาเรื่องไฟ
อาจารย์ทองย้อย เครื่องแต่งกายวิไลลักษณ์ ช่างเยื้องยักเปลี่ยนแปรแก้ไข
เครื่องเสียง อาจารย์สมาน ท่านว่องไว จัดตั้งไมค์ให้ฟังชัดถนัดคำ
วงดนตรี "ศิษย์ศรทอง" ของหลวงประดิษฐ์ฯ มาบรรเลงกล่อมจิตทุกฉนำ
งานละครคือศูนย์รวมศิลปกรรม ทุกคนทำเต็มกำลังทั้งคืนวัน
งานละครทุกปีที่ผ่านมา ชื่อเสียง สวนสุนันทา เด่นดังฝัน
สหวิทยาลัยพร้อมใจกัน ให้สวนสุนันท์เป็นเลิศการละคร
กรมฯ ยกฐานะนาฏศิลป์ขึ้นเป็นเอก สมดังเจตน์ที่ข้าฯ หวังตั้งใจสอน
ปริญญาครุศาสตร์การละคร เกียรติขจรระบือไกลไม่เสื่อมคลาย
ขอแต่เพียงชนรุ่นหลังร่วมสืบสาน ให้นาฏศิลป์ยั่งยืนนานอย่าสลาย
นาฏฟูเฟื่องเลื่องชื่อลือขจาย แม้ชีพวายเกียรติสถาบันต้องมั่นคง

หมายเหตุ ๑. แม่ลมุล-คุณครูลมุล ยมะคุปต์ ๒. แม่ผัน-คุณครูผัน โมรากุล ๓. อาจารย์บรรเลง-นางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง-ศิลปบรรเลง-สาคริก) ๔. คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ๕. คุณอุดม จันทร์สมบัติ ๖. อาจารย์ทองย้อย เครือวัลย์ ๗. อาจารย์สมาน เฉตระการ

(คัดจากบทร้อยกรองและบทความ "ย้อนอดีตละครสวนสุนันทา" ของ อาจารย์จรูญศรี วีระวานิช)

เล่าเรื่อง
ละครสวนสุนันทา

โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๘๐-๒๕๐๐

ก้าวแรก บุคคลแรก ความรู้สึกครั้งแรก

จรูญศรี ครูคะ หนูตั้งใจจะย้ายตามสามีไปรับราชการที่จังหวัดสิงห์บุรี แต่ก็แปลก หนูถูกเกลี้ยกล่อมให้มาอยู่ สวนสุนันทา

อ.บรรเลง มาอยู่ด้วยกันเถอะ มาช่วยกันสร้างละคร

จรูญศรี หนูกลัวว่าหนูจะทำไม่ได้ เพราะหนูไม่เคยทำ ไม่เคยแม้แต่จะคิดท่ารำ มีแต่จำท่ารำที่ครูสอน สุนันทาลือชื่อในเรื่องละคร ตอนที่อยู่นาฏศิลป์ พอได้ข่าวว่านักศึกษาสวนสุนันทาจองบัตรไปดูละคร พวกหนูบนกันใหญ่ ขอให้รำดี อย่ารำผิด จะอายเขา

อ.บรรเลง คุณก็เก่งนี่ คุณแสดงเป็นตัวเอกตั้งหลายเรื่อง ฉันเคยชวนคุณมาอยู่ด้วยกัน คุณก็ไม่ยอมมา คุณทำอะไรได้บ้างนอกจากรำละคร

จรูญศรี หนูรำละครได้ แสดงได้ทุกบทบาท แต่งตัวละครได้ เคยเป็นผู้ประกาศฉาก เคยทำหน้าที่ธุรการงานแสดงโขนท้องสนามหลวง ร้องเพลงไทยประเภทเพลง ๓ ชั้น เพลงตับ เพลงเถา ออกสังคีตศาลา และร้องเพลงสากล

อ.บรรเลง อะไรกัน ทำได้แค่นี้เองหรือ?

จรูญศรี ค่ะ เรียนน่ะเรียนทุกอย่าง แต่เวลาปฏิบัติงาน ครูให้ทำเท่าที่หนูเล่าให้ครูฟังนั่นแหละ เพราะที่นั่นใครเรียนเอกอะไร ก็ลงมือปฏิบัติตามสายที่เรียนมาให้ชำนาญ หนูเรียนเอกละคร..ก็มีหน้าที่แสดงละคร ใครเรียนเอกคีตศิลป์..ก็ร้องให้เรารำ ใครเรียนเอกดนตรี..ก็มาบรรเลงให้เราแสดง

อ.บรรเลง เขาฝึกคนให้ชำนาญเพียงอย่างเดียว แล้วจะออกมาทำอะไรได้

จรูญศรี แต่หนูก็จดจำเวลาแสดงละคร เช่นฉากสีแดง เครื่องแต่งกายสีแดงก็ไปกันไม่ได้ เวลาไฟส่องตัวละครไม่เท่ากันทั้ง ๒ ข้างของเวทีทำให้เกิดเงาก็ต้องปรับไฟให้แสงเท่ากัน เวลาโพล้เพล้ ต้องคอยพรางไฟก่อนดับ ขณะที่กำลังแสดงห้ามใครเดินหลังเวทีเพราะลมจะพัดฉากไหว สมาธิคนดูจะเสีย สิ่งเหล่านี้ ท่านอธิบดีฯ ธนิต อยู่โพธิ์ ท่านเป็นผู้อำนวยการการแสดงท่านเข้มงวดมาก ทุกคนต้องปฏิบัติตามทันที สิ่งเหล่านี้จะซึมเข้าไปในตัวหนูไม่รู้ตัว เพราะแสดงเรื่องหนึ่งเป็นร้อยรอบ

อ.บรรเลง เอาเถอะ มาอยู่ด้วยกัน ค่อยคิดค่อยทำ ต่อไปก็คงทำได้ดี ตอนนี้ยังไม่ได้ย้ายมา คุณมาช่วยหัดตัวละครให้เป็นบางตัวได้ไหม

จรูญศรี เรื่องอะไรคะ ให้หนูหัดตัวอะไร (ชักยุ่งละซี)

อ.บรรเลง เรื่องศกุนตลา นำมาเล่นเป็นครั้งที่ ๒ แล้วนะ ครั้งแรก ครูลมุล ยมะคุปต์ มาหัดให้ เพราะลูกสาวท่านเรียนอยู่ที่นี่ คุณช่วยหัดตัว "ท้าวทุษยันต์" กับ "กวาง" นะ แถม "นางเอก" ด้วย

จรูญศรี ครูหนูเอง หนูจะมาหัดให้ตอนเย็นนะคะ หนูเลิกงานแล้วจะมา หนูขอบทละครไปดูหน่อยนะคะ (ความจริงจะเอาบทไปให้แม่ครูคิดท่ารำ)

เย็นวันหนึ่ง ที่โรงอาหารริมคลอง (ปัจจุบันคือหอประชุมสุนันทานุสรณ์) เมื่อเข้ามาก็เห็นอาจารย์บรรเลง อาจารย์ทองย้อย อาจารย์ศิริกุล กำลังหัดตัวละครบนเวที ศิริกุล ตั้งหน้าตั้งตาร้องดิฉันคุ้นเคยกันมาก่อนแล้วก็เลยสนิทสนมกัน เห็นการทำงานของ "สวนสุนันทา" แล้ว..อดแปลกใจไม่ได้...มีคนอยู่ไม่กี่คน ทำงานใหญ่ได้อย่างไร?

จรูญศรี ศิริกุล ร้องเพลงคนเดียวทั้งเรื่องเลยเหรอ?

ศิริกุล ก็ไม่มีใครนี่พี่...เมื่อก่อนนี้มี อ.บรรเลง, อ.ประมวล (รัตนวราหะ) และ คุณครูจันทนา (พิจิตคุรุการ) ก็ศิษย์ อ.บรรเลง มาช่วยร้อง ตอนนี้ไม่มีใคร หนูก็ต้องรับศึกหนัก ถ้าพี่มาก็จะได้ช่วยกัน

จรูญศรี พี่ ไม่เคยร้องเพลงละครเลยนะ เคยแต่ร้องให้ตัวเองรำได้เท่านั้น เพลงก็ไม่ค่อยจะได้ บางเพลงที่ศิริกุลร้อง พี่ไม่เคยได้ยินก็มีนะ

ศิริกุล อ.บรรเลง ท่านเอาเพลงที่คุณพ่อท่านแต่งมาใส่ในบทละครบ้าง เอาเพลงที่เคยร้องตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ มาร้องบ้าง ท่านเป็นนักร้องวงดนตรีของหลวงประดิษฐ์ไพเราะฯ คุณพ่อท่าน พวกเราก็เลยได้ยินเพลงเพราะๆ หนูเป็นศิษย์ คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรลง พี่สาว อ.บรรเลง ท่านสอนเพลงให้หนูบางเพลง อ.บรรเลงก็สอนให้

จรูญศรี เพลงไทยพี่พอร้องได้และชอบด้วย ถ้าเพลงไหนพอร้องได้พี่จะช่วยนะ ทำงานที่นี่สนุก คนเดียวต้องทำสารพัด (คงเหนื่อยตับแลบ)

ศิริกุล ทำคนละอย่าง ใครเขาจะจ้างละพี่ ไม่ใช่กรมศิลป์นี่

จรูญศรี เออ..จริง

โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๐๑

วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ข้าฯ โอนมารับราชการที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย ห้องพักครูอยู่ที่ตึกประถมสาธิตหลังเก่า (ปัจจุบันคือตึกวิทยาศาสตร์) เวลาสอนก็เดินไปสอนที่ตึก ๑ ตึก ๒ บางครั้งก็ไปสอนมัธยมสาธิต ข้าฯ มีที่พักในห้องหัวหน้าฝ่ายมัธยมสาธิต (อ.ทองเครือ เกษมสุวรรณ) ในห้องนั้นจะมีสาวน้อยๆ ทั้งนั้น เวลาพักก็ลงมานั่งสนทนากัน หัวหน้ากลุ่มคือ อ.พูนสิริ ท่านจะนั่งทำงานไปฟังพวกเราคุยไป มี อ.สมหมาย อ.ผ่องศรี ศักดาพลรักษ์ อ.จรวย ชื่นรุ่งโรจน์ พี่จิรณี เดชดำรง อ.ชื่นจิต อ.ทองเครือ ท่านรักข้าฯ เพราะหน้าคล้ายกัน ท่านชอบเรียกข้าฯ ว่า "ไอ้เณร" เพราะข้าฯ มีหน้าที่ชงกาแฟให้ท่าน ข้าฯ พอใจคำเรียกเพราะท่านเป็นคนซื้อกาแฟ น้ำตาล...ข้าฯ เป็นคนชง ก็แจกจ่ายเพื่อนทุกคน หมดแล้วก็ขอใหม่ ความสุขที่ได้รับจากเพื่อนมัธยม ทำให้เกิดความอบอุ่น ก็เลยย้ายนิวาสสถานไปอยู่ตึกมัธยมเลย ปีนี้อาจารย์บรรเลงไปศึกษาดูงานต่างประเทศ (ฟิลิปปินส์) อ.ประทิน พวงสำลี โอนตามมาอยู่ที่สวนสุนันทาด้วย ตอนนั้นรักกันมากจนแยกจากกันไม่ได้ คุณหญิงกรองแก้วท่านแนะนำให้ไปขอบทละคร "เรื่องอุเทนธิราช" ที่เคยออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง...จำชื่อท่านเจ้าของบทไม่ได้...จำได้แต่ว่าท่านอยู่ที่กรมประชาสัมพันธ์ หน้าที่คัดเลือกผู้แสดงและฝึกซ้อม จึงตกเป็นของข้าฯ และ อ.ประทิน แบ่งกันไปซ้อม อ.ศิริกุล นอกจากจะร้องเพลงเพื่อซ้อมแล้ว ยังต้องช่วย อ.ประทิน ซ้อม "ชุดสลับฉาก" อีกด้วย ส่วน อ.ทองย้อยก็แยกตัวไปสร้างเครื่องละครอย่างเดียวก็หนักมากพอดู

หน้าที่ของข้าฯ ที่ต้องรับผิดชอบโดยตรง

(ตามความจำเป็น)

๑. คัดเลือกผู้แสดงร่วมกับอาจารย์บรรเลง

วิธีการ ขณะที่สอนนักศึกษา นักเรียนมัธยม จะสังเกตรูปร่างหน้าตาและนัดพบนอกเวลา สังเกตการรำ การพูด น้ำเสียง เมื่อเลือกได้เป็นที่พอใจก็มอบบทละครให้ไปศึกษาและท่องให้จำได้ นัดสอนท่ารำ และลีลาการแสดง นัดพบนักศึกษาในชั่วโมงว่างการเรียนแบ่งกันซ้อม ข้าฯ รับฝึกหัดผู้แสดงเป็นตัวนางและตัวเอก ส่วนพระเอก อ.ประทิน จะเป็นผู้คิดท่ารำ อ.บรรเลง ควบคุมดูแลทั้งท่ารำและลีลาการแสดง เติมแต่งให้การแสดงไม่จืดชืด เครื่องแต่งกายปรับปรุงใหม่ให้สะดวกในการสวมใส่ และมีลักษณะงามแปลกกว่าที่เคยพบเห็นมา ที่ปรึกษาก็คือ คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง

๒. บันทึกเสียงเพลงไทยในบทละครทั้งเรื่องเพื่อซ้อม เรื่องแรกๆ อ.ศิริกุลจะเป็นผู้ร้องเป็นส่วนใหญ่ เรื่องต่อมาข้าฯ ชักจะร้องได้ก็แบ่งกันร้อง ข้าฯ ร้องบทพระเอก บทตลกขบขัน บทโกรธ บทผู้ชายทั้งหมด

๓. เมื่อละครแสดง ทำหน้าที่กำกับเวที อ่านประกาศฉาก เรื่องย่อ รายนามผู้บริจาคเงิน ร้องเพลงประกอบการแสดงละครทุกรอบ ต้องพยายามร้องให้ได้ทุกเพลง หากคนใดมีปัญหาจะได้ร้องแทนได้

๔. เมื่อละครเลิกแสดงรอบค่ำ นักเรียนบางคนมีผู้ปกครองมารับ แต่บางคนต้องให้รถวิทยาลัยฯไปส่งที่บ้าน ข้าฯ มีหน้าที่นั่งรถไปส่งนักเรียนจนถึงมือผู้ปกครอง (คำสั่งคุณหญิงฯ) ท่านไม่ไว้ใจใคร และอีกประการหนึ่งเกรงว่าผู้ปกครองจะตำหนิ ข้าฯ จึงต้องกลับถึงบ้านเป็นคนสุดท้าย ทั้งที่บ้านอยู่เทเวศร์ห่างวิทยาลัยนิดเดียว (นี่ก็คือความรอบคอบของท่าน)

ความประทับใจเมื่อทำงานที่สวนสุนันทา

๑. ผู้บริหารทุกท่านให้ความรักและห่วงใย จะเห็นได้จาก ท่านผู้ช่วยฯ เอิบบุญ สมพงษ์ ท่านเกรงว่าข้าฯ และ อ.ศิริกุลจะเสียงแห้ง เพราะบางวันร้องเพลงถึง ๓ รอบ ท่านกรุณาคั้นน้ำมะนาวมาให้ทุกวัน บรรจุขวดแม่โขง ท่านทำให้อย่างสม่ำเสมอ แสดงว่าท่านรักและห่วงใยเรา ๒ คน บางท่านส่งขนมมาให้ อ.ชะลอ ปทุมานนท์ (สามีคุณหญิง) ก็หายาอมชุ่มคอฝากลูกสาว (คุณเป้า - ชลธินีพันธุ์) ที่แสดงอยู่ในเรื่องมาให้ อ.นองนันท์ คุ้มครอง เป็นแม่กองเสบียงฝ่ายนักเรียนประจำ นอกจากจะจัดอาหารเลี้ยงทุกมื้อแล้ว ยังต้องถามว่า...มื้อต่อไปจะกินอะไร ? นอกจากอาหารเช้าแล้วยังมีไข่ไก่ลวกชามอ่างใหญ่ กาแฟ โอวัลตินเป็นของแถม

๒. ผู้ร่วมงานสามัคคีกลมเกลียวกัน ต่างคอยช่วยเหลือกัน ด้านหลังเวทีที่จัดไว้เป็นที่แต่งตัวละครจะเป็นที่ชุมนุมกันของผู้ช่วยงาน โดยมี อ.ทองย้อย เครือวัลย์เป็นศูนย์รวม อ.สุวพันธ์ อ.ประเสริฐศรี จากภาควิชาศิลปะมาช่วยแต่งหน้านักเรียนนักศึกษา วาดคิ้ว ทาปาก อ.รัตนา เจริญโภคราช (สุวรรณรัตน์) อ.บุรี พลภักดี (งามแสง) อ.สุพัตรา อัฒมพงศ์ (ปนานนท์) อาจารย์ฝ่ายประจำที่ต้องรับผิดชอบเย็บเครื่องแต่งตัวละคร มือขวาของอาจารย์ทองย้อยคือ อ.บุษกร วีระบุรุษ (ไปเฝ้าพระยมนานแล้ว) รับผิดชอบเครื่องแต่งกายพระเอกนางเอก ต้องช่วยแต่งตัวให้ตัวละคร เมื่อแต่งตัวละครเรียบร้อยแล้ว ก็ส่งไปให้ข้าฯ รับผิดชอบ ท่านก็ได้พักแต่แทนที่ท่านจะกลับไปหมวดฯหรือไปไหนๆ ท่านก็ยังนั่งพักเพื่อรอเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวชุดอื่นๆ บ้าง ช่วยงานอื่นบ้าง ทำให้เกิดความอบอุ่น ยามท่านพัก ท่านก็จะนึกถึงเรา ๒ คน บนเวที ขนมส่งขึ้นไปให้ ให้คนงานยกพัดลมขึ้นไปให้บ้าง เพราะหลังเวทีร้อนมาก ฝุ่นก็หลาย บางรอบก็มีกระติกน้ำโอเลี้ยงบ้าง น้ำลำไยบ้าง ฝากขึ้นมาจาก "ร้านค้า" ของวิทยาลัยฯ อ.อัมพา ศุนาลัย ท่านส่งมาให้ อ.ละเมียด ลิมอักษร ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ พบใครก็บอกว่า ฉันนั่งทำงานอยู่ที่ห้องไม่เป็นอันได้ทำงานฟังแต่เสียง ๒ คน ร้องเพลงโต้ตอบกัน วันละ ๒ รอบ..เพลินดี (ชื่นใจ เมื่อมีคนมาเล่าแสดงว่าท่านรู้ว่าเราทำงานตลอดด้วยความเหนื่อยยากอดทน เวลาพิจารณาบำเหน็จพิเศษ ๒ ขั้น คงไม่มีปัญหา..แต่พอวันจันทร์...เห็นคำสั่งคุมสอบ...แทบเป็นลม ไม่ให้พักเลย สอนก็ต้องสอนอยู่แล้ว ยังต้องคุมสอบอีก...แต่งานก็คืองาน

๓. ข้าฯ ร้องเพลงหลายเรื่องเข้า ชักจะแม่น (เพราะมีคนชมว่าร้องเพราะได้อารมณ์ ฟังชัดทุกคำ) จะไม่เข้าอารมณ์ได้อย่างไร? เวลาร้องเพลงตลก อ.บรรเลง ขึ้นมาจากวงดนตรี ยืนกำกับอยู่ข้างหลัง บางครั้งตบหลังเป็น

จังหวะ บางครั้งมือถือฉิ่งอยู่ ก็เอาฉิ่งตีอยู่ข้างหู แม้แต่ "คุณติ๊ก" ลูกชายท่านยังขำ บอกว่าวันนี้คุณแม่ตีฉิ่งอร่อย (ข้าฯ หูชาไปหลายนาที) เมื่อเห็นว่าเพลงร้องเป็นที่พอใจแล้วท่านกลับลงไปคุมวงดนตรีต่อไป (ขนาดนักดนตรีมือชั้นครูทั้งนั้น...ท่านยังห่วง)

๔. อาจารย์ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในเรื่องการเรียนของนักศึกษานักเรียน ที่ต้องขาดเรียนมาทำงานละคร ท่านจะช่วยสอนนอกเวลาให้ ทำให้นักศึกษานักเรียนที่ต้องมาปฏิบัติงานละครไม่เสียการเรียน แม้จะมีบางท่านไม่สนใจว่านักศึกษาในความรับผิดชอบวิชาของตนจะต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ท่านก็สั่งให้นักศึกษาไปดูงานนอกวิทยาลัย แล้วมาทำรายงานส่งเอาคะแนน ทำให้นักศึกษาที่กำลังปฏิบัติงานมีความกังวลใจ...เกือบจะเสียงาน ต้องรายงานท่านผู้อำนวยการแสดง (อาจารย์บรรเลง) รับทราบเพื่อแก้ปัญหาให้ แต่นักศึกษาบางคนกลัวมาก บางคนมีหน้าที่ชักรอกฉาก ก็จะเขียนจดหมายเสียบไว้ที่เชือก ความว่า "อาจารย์ครับ..ผมต้องไปดูงานที่โรงงานทำแก้วเพื่อกลับมาทำรายงานส่ง" เวลาให้สัญญาณปิดฉากเหลียวไปดูจึงเห็นข้อความ ข้าฯ ก็ต้องลุกขึ้นไปเตรียมชักฉากเอง ก็ทำให้ชะงักไปชั่วครู่...กำลังหาว่าเชือกเส้นไหนดึงแล้ว..ฉากปิด

๕. ผู้แสดงละครและแสดงสลับฉาก มีทั้งนักเรียนครู นักเรียนประถม นักเรียนมัธยม ก็จะมีอาจารย์แต่ละฝ่ายมาดูแลช่วยเหลือศิษย์ของตน เช่น ช่วยแต่งตัว แต่งหน้า ทำผม ดูแลความปลอดภัย โดยเฉพาะนักเรียนประถมสาธิต ข้าฯ จะเลือกผู้แสดง ที่เป็นลูกหลานอาจารย์ในวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่ และผู้ปกครองที่พร้อมที่จะให้ความสะดวก ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะคณะทำงานไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง แม้จะมีคณะอาจารย์ช่วยเหลือก็ไม่เพียงพอ ถ้ามีผู้ปกครองอยู่ในวิทยาลัยฯ ก็ต้องปลีกเวลามาดูแลลูกหลานตนเอง หมดปัญหาไปได้ส่วนหนึ่ง

๖. รายได้สุทธิ เป็นอำนาจของผู้อำนวยการวิทยาลัยแต่ผู้เดียว ที่จะใช้เงินบริจาคและส่วนที่หามาได้ในหลายๆ ทาง เช่น จำหน่ายสูจิบัตร จำหน่ายรูปภาพผู้แสดงละคร จำหน่ายน้ำดื่ม ฯลฯ เงินที่ผู้ปกครองและผู้มีจิตศรัทธาบริจาคให้ ต้องย้อนกลับไปให้ประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษา เช่น สร้างตึกประถมสาธิต (หลังเก่าที่รื้อไปแล้วสร้างอาคารวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน) สมทบสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนางสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวีในรัชกาลที่ ๕ สมทบสร้างหอประชุมสุนันทานุสรณ์ ซื้อรถบัส และรถยนต์นั่ง สร้างถนนในวิทยาลัย สร้างประตูด้านถนนสามเสน ฯลฯ ดังนั้นเมื่อทำงานได้เงินมาแล้วเงินนั้นลงไปถึงนักเรียนนักศึกษา ทุกคนต่างก็ตั้งใจทำงานเอาหยาดเหงื่อแรงงานเข้าช่วย เช่น วัตถุประสงค์จะสร้างอาคารประถมสาธิต...ครูประถมก็ลุ้นสุดชีวิต ไม่ว่าจะเป็นครูอาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครองต่างก็เต็มใจทำเป็นพิเศษ คืนวันศุกร์จะเป็นวันที่ผู้ปกครองนักเรียนประถมสาธิต ครูประถมทุกคนต่างก็แต่งตัวสวยงามมาต้อนรับผู้ปกครอง ถ้าลูกหลานเล่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา มาดูกันทั้งครอบครัว แม้ลูกหลานจะแสดงเป็นเพียง นก หนู ก็ชื่นใจยายย่า ถ้าชอบใจมากก็บริจาคอีกเป็นพิเศษนอกเหนือจากราคาบัตร สำหรับลูกหลานถ้าได้ยินประกาศขอบคุณก็จะดีใจ บางคนก็ต่อว่าผู้ปกครองว่าบริจาคน้อยไป หนูน้อยเหล่านั้นคิดแต่เพียงให้วิทยาลัยได้เงินมากๆ เด็กผู้ชายถ้าไม่มีอะไรเล่นก็จะอ้อนวอนขอเล่น ข้าฯ ก็ต้องเพิ่มตัวละครเข้าไป เช่น ถ้าในเรื่องเป็นป่า ก็เพิ่มสัตว์ให้เด็กชายได้เล่น เป็นอะไรไม่เกี่ยง บางคนเป็นลิง กระต่าย ปัจจุบันนี้...คนที่เคยเล่นเป็น "ลิง" รับราชการเป็นนายทหารยศร้อยเอกแล้ว เมื่อมาพบกันก็คุยถึงความหลังเป็นที่สนุกสนาน ไม่มีความอับอาย น่ารักจริงนะ..ศิษย์สวนสุนันทา บางคนเป็นหัวหน้าส่วนการศึกษาเป็นรองอธิการฯ เป็นอาจารย์ใหญ่ ฯลฯ ต่างเคยผ่านงานละคร "สวนสุนันทา" มาทั้งนั้น แม้เป็นเพียงทหารยืนยามเป็นตัวตลก เป็นคนทำฉากละคร พวกเขาก็ภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในการทำงานเพื่อสถาบันฯ และทำให้เขาเหล่านั้น...ทำงานเป็น

เงินที่ได้มาจากหลายๆ ทาง จะมีอาจารย์ฝ่ายการเงินของวิทยาลัยฯ มารับเงินจากผู้เกี่ยวข้องลงบัญชีเป็นหลักฐาน ทราบว่าท่านผู้อำนวยการ (คุณหญิงกรองแก้ว) มีหนังสือถึงกรมสรรพากรขออนุมัติยกเว้นภาษีรายได้ เพราะจะนำเงินมาเพื่อการศึกษาก็ได้รับความสะดวกทุกครั้ง อาจารย์กมลา แนวพานิช หัวหน้าฝ่ายหารายได้และจัดทำสูจิบัตรประชาสัมพันธ์ด้วย มีทีมงานที่เข้มแข็งมากได้แก่ อ.คะนึง บูรณหิรัญ อ.สมาน เฉตระการ สองท่านนี้

ออกแบบปกจัดรูปเล่มสูจิบัตร เรียบเรียงเรื่องย่อ อ.ประสงค์ ทองยงค์ ฝ่ายพิมพ์ นายสำเนียง อ่อนแสง เจ้าหน้าที่ห้องโสตฯ เป็นผู้ถ่ายภาพ อัดรูปขายหน้าโรงละคร ฝ่ายลูกเสือก็เตรียมนักศึกษา ดูแลความปลอดภัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ถ้าเป็นงานใหญ่ที่มิใช่แสดงเฉพาะละครบนเวที อาจารย์ทั้งวิทยาลัยฯ จะมีหน้าที่ทุกคน เช่น ฝ่ายอำนวยการ, ฝ่ายสถานที่, ฝ่ายยานพาหนะ, ฝ่ายสวัสดิการ, ฝ่ายพยาบาล, ฝ่ายจัดเลี้ยงผู้ปฏิบัติงาน (ที่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้), ฝ่ายปฏิคม, ฝ่ายประชาสัมพันธ์, ฝ่ายจำหน่ายบัตร, ฝ่ายบัตรเชิญ, ฝ่ายการแสดงกลางแจ้ง, ฝ่ายการแสดงบนเวที, ฝ่ายหนังสือที่ระลึก, ฝ่ายสูจิบัตร, ฝ่ายรักษาความปลอดภัย, ฝ่ายของที่ระลึก, ฝ่ายร้านค้า (รวมทั้งบุคคลร้านค้าภายนอกและร้านอาหาร ตามจุดต่างๆ ของอาจารย์และนักเรียน นักศึกษา) ทุกฝ่ายจะมีประธาน รองประธาน (คงไม่มีใครเลี่ยงงานได้)

๗. เคยอ่านคำสัมภาษณ์ของคุณหญิงกรองแก้วเกี่ยวกับการบริหารงานของสวนสุนันทา "การบริหารงานของดิฉัน ดิฉันถือว่า "งานละคร" เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ครูทุกคนต้องทำงาน นักเรียนทุกคนต้องมีหน้าที่ภารโรงทุกคนต้องทำงาน ใครมาฝากเด็กเข้าเรียนดิฉันจะจดไว้ว่าผู้ปกครองทำงานอะไร? อยู่ที่ไหน? ดิฉันไม่รับสินบน แต่ดิฉันจะขอร้องท่านผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถสละเวลามาช่วยงานละครของสวนสุนันทา เช่น คุณอุดม จันทร์สมบัติ คุณพ่อของ อ.พันทิพย์ จันทร์สมบัติ ท่านมีความรู้เรื่องไฟฟ้า ดิฉันก็ขอให้ท่านมาช่วยเรื่องไฟบนเวทีประกอบการแสดงละคร มี อ.นุภาพเป็นผู้ช่วย เมื่อ "คุณอุดม" มีอายุมากแล้ว อ.นุภาพก็เป็นหัวหน้า มี อ.หาญ รังสิมันต์ เป็นผู้ช่วยฯ ต่อมา เมื่อ อ.นุภาพเกษียณไปแล้ว อ.หาญ ก็เป็นหัวหน้า มีคนงานเป็นผู้ช่วย ด้านฉากละครได้เชิญ คุณเรวัต เสนีวงศ์ฯ ซึ่งท่านรับราชการอยู่ที่กองภาพยนตร์ทหารอากาศมาช่วยเรื่องออกแบบฉาก สร้างฉาก มี อ.วัฒนา พรหมสาขา ณ สกลนคร และคนงานของวิทยาลัยฯ ช่วย ต่อมา พ.ศ.๒๕๐๕ อ.พิมล สายจันทร์ดี มารับราชการก็เข้ามาช่วย และเมื่อ "คุณเรวัต" มีอายุมากแล้ว อ.พิมลก็ดำเนินงานแทน ตั้งแต่ออกแบบฉากสร้างฉาก ด้านเครื่องเสียง อ.สมาน เฉตระการ เป็นหัวหน้า มีนายสำเนียง อ่อนแสง เจ้าหน้าที่ห้องโสตฯเป็นผู้ช่วย ต่อมา อ.สมาน ถูกขอตัวไปช่วยราชการที่กระทรวงพัฒนาแห่งชาติ อ.เบญจมาศ เกษมเศรษฐ์ หัวหน้าหมวดวิทยาศาสตร์มาเป็นหัวหน้าแทน และเมื่อ อ.สมาน ย้ายกลับมาก็มาเป็นหัวหน้าตามเดิม เครื่องแต่งกาย อ..ทองย้อย เครือวัลย์ เป็นหัวหน้า คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง เป็นที่ปรึกษา มี อ.บุษกร วีระบุรุษ, อ.ยุพา พัฒนกำจร (คหกรรม), อ.รัตนา, อ.บุรี, อ.สุพัตรา, อ.สมจิต มีสุวรรณ์ (ฝ่ายประถมสาธิต) เป็นผู้ช่วยฝ่ายการแสดง อ.บรรเลง ศิลปบรรเลง เป็นหัวหน้าผู้ฝึกซ้อม อาจารย์จากโรงเรียนนาฏศิลป์ คือ คุณครูลมุล ยมะคุปต์ คุณครูผัน โมรากุล คุณครูฉลาด พกุลานนท์ และคุณครูชม้อย ธารีเธียร มาช่วยฝึกซ้อม "การละเล่นของหลวง"

จะเห็นได้ว่าผู้เชี่ยวชาญที่คุณหญิงเชิญมาช่วยงานละครของวิทยาลัย บางท่านก็มีบุตรหลานเรียนอยู่ บางท่านก็มาด้วยความเต็มใจ ที่จะช่วยให้งานละครสำเร็จ คุณหญิงฯ ท่านสอนคนของท่านให้รับผิดชอบงาน ทำงานเป็น ตั้งแต่อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา จนถึงนักการภารโรง เมื่อพูดถึงคนงานก็ต้องขอชมเชยด้วยความจริงใจว่าเมื่อเวลาทำงานละคร ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ นักศึกษานักเรียน ต่างก็เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ได้ยินเสียงนักศึกษาเรียก ลุง น้า พี่ เมื่อข้าฯ เดินสายไปเผยแพร่ศิลปวัฒธรรมยังส่วนภูมิภาค อาจารย์, คนรถ, คนงาน, นักศึกษาต่างมีหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภาพที่เห็นนักศึกษาชายปีนขึ้นไปบนหลังคารถบอกคนงานว่า "น้าเจือ...ไม่ต้องปีนขึ้นมา คอยส่งฉากให้ผม น้าอรุณหนุ่มกว่าจะขึ้นมาก็ไม่รังเกียจ...อ้าวนั่น ตะปูตำแล้วไปรีบไปหาหมอ ไม่ต้องห่วงทางนี้" เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงแล้วทุกคนต้องช่วยกันเก็บฉากให้เรียบร้อยก่อน เพราะเช้าต้องออกเดินทางไปแสดงที่จังหวัดอื่น ถ้ามัวแต่เกี่ยงให้คนงานทำก็จะเสร็จช้า ช่วยกันคนละมือเสร็จพร้อมกัน คนขับรถแม้จะเหนื่อยเพราะต้องขับรถระยะทางไกลมาก แต่พอถึงเวลาละครแสดง ทั้งนายก้านและนายสุรัตน์ก็ต้องโดดเข้ามาช่วยชักรอกฉาก เพราะได้ยินนักศึกษาบอก "น้าก้านครับ...ช่วยหน่อย ฉากนี้ผมต้องออกไปแสดง" ในที่สุดน้าก้าน นายสุรัตน์ ก็เลยรับหน้าที่โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือ ละครเร่สวนสุนันทาสนุกที่สุด งานหนักที่สุด มีเรื่อง

สนุกๆ จะเล่าให้ฟังเยอะ...ถ้าไม่เบื่อ

๘. เพราะละคร จึงทำให้ข้าฯ มีคนรู้จักมาก เรียกว่าทั้งวิทยาลัยฯ ได้ยินแต่เสียงชมว่า "พี่...ละครสนุกจัง พระเอก นางเอก สวยนะ รำก็สวย หนูชอบจริงๆ เรื่องโสนน้อยเรือนงาม หลงทั้งพระเอก รักทั้งนางเอก วัยรุ่นจริงๆ อยู่ปีไหนนะอยากพบตัวจริง (อยู่มัธยม ๕) ลูกศิษย์พี่เอง ปีนี้ขอนักเรียนสาธิต เป็นพระเอกนางเอก สักเรื่องหน้าหวานดี (ปกติพระเอก นางเอก เป็นนักเรียนฝึกหัดครู) พี่หัดได้ยังไงนะ "โสนน้อย" กิริยาเรียบร้อยน่ารัก "นางกุลา" กระโดกกระเดก ไม่มีสมบัติผู้ดีเลย เฮ้ย! ...นั่นลูกสาวคุณหญิงกรองแก้วนะ เรียนอยู่สาธิตเหมือนกัน ชื่อน้องเป้า (คุณชลชินีพันธุ์) แกจำเก่ง สอนอะไรจำได้หมด คุณหญิงฯ ยังกลัวว่าลูกสาวท่านจะติดนิสัย "นางกุลา" ข้าฯ มีเพื่อนมาก ข้าฯ สนุกกับการทำงานละคร ข้าฯ ชื่นชมความงาม ความน่ารัก ตลอดจนความสามารถของศิษย์ที่แสดงละครได้ ทั้งที่มิได้เคยศึกษาทางด้านนี้มาก่อนเลย นักศึกษาสวนสุนันทา นอกจากจะมีฝีมือในด้าน "การรำ" แล้ว ยังมีความสามารถในด้านการแสดง "ละครร้อง" อีกด้วย

เรื่องการร้องเพลงประกอบการแสดงละคร ข้าฯ ชอบมากเท่ากับการหัดละคร เพราะละครจะดีได้ เพลงมีส่วนสำคัญที่จะเสริมอารมณ์ตัวละครให้เข้าถึงบท ครั้งแรก ข้าฯ ร้องเพลงด้วยความจำเป็น ด้วยความเกรงใจ ร้องเพราะสำนึกในหน้าที่ จนกระทั่ง "เพลง" เข้าไปอยู่ในสายเลือดของข้าฯ, ข้าฯ จึงร้องด้วยความรัก ๓๗ ปี ใน "สวนสุนันทา" ร้องละครประมาณ ๔๐ กว่าเรื่อง ไม่นับเพลงเบ็ดเตล็ดต่างๆ เพลงทุกเพลงในละครที่ข้าฯ ร้องมาทุกเรื่องไม่เคยลืม (แต่บางเพลงจำชื่อไม่ได้) เมื่อไม่ลืมเพลง..ก็ไม่ลืมครูผู้สอน...อาจารย์บรรเลง...ระลึกถึงทุกครั้งที่ร้องเพลง และยังไม่เคยลืมความตั้งใจของตัวเองว่าจะต้องร้องเพลงในละครให้ได้ดีที่สุด ตอนนั้นเสียใจที่ อ.บรรเลงตำหนิว่าร้องเพลงไม่ถูก (ความจริงข้าฯ ร้องเพลงถูกแต่คนละทางกับอาจารย์ เพลงของท่านเป็น "ทาง" ของหลวงประดิษฐไพเราะฯ ส่วนเพลงที่ข้าฯ เรียนมาจากโรงเรียนนาฏศิลป์ ครูของข้าฯ คือ ครูท้วม ประสิทธิกุล, ครูแช่มช้อย ดุริยประณีต, ครูสุดา เขียววิจิตร, ครูเหนี่ยว ดุริยพันธ์, ครูลิ้นจี่ จารุจรณ ซึ่งเป็นคนละ "ทาง" (แต่ก็คล้ายกัน) ข้าฯ จึงมาเรียนร้องกับ "อาจารย์บรรเลง" ร้องอยู่หลายเรื่อง ก็ไม่ได้รับคำชมจนกระทั่งวันหนึ่ง ข้าฯ จำได้ไม่ลืม วันนั้นสวนสุนันทาแสดงละคร เรื่องโสนน้อยเรือนงาม ที่หอประชุมคุรุสภา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตร (งานการกุศลช่วยคนพิการ) ละครเลิก ทุกคนวิ่งไปเฝ้ารับเสด็จกันที่หน้าคุรุสภา ข้าฯ กับศิริกุลยืนอยู่หลังสุด คุณหญิงกรองแก้ว อาจารย์บรรเลง และใครต่อใครยืนอยู่เต็มไปหมด สมเด็จฯ รับสั่งว่า...สนุกดี...นางกุลาเล่นเก่ง...เหนื่อยไหม? เรา ๒ คน เดินกลับมานั่งที่ด้านหลังคุรุสภาจนเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว สักครู่อาจารย์บรรเลงเดินมาหาถามว่าไปเฝ้ารับเสด็จฯหรือเปล่า? ข้าฯ ถามอาจารย์ว่าสมเด็จฯ รับสั่งอะไรบ้าง? อาจารย์บอกว่า ท่านรับสั่งว่าแสดงละครได้ดี แต่ฉันไม่ค่อยได้ดูละครหรอก เพราะดูที่โรงเรียนเสียเบื่อแล้ว ฉันนั่งฟังคุณ ๒ คน ร้องเพลงตั้งแต่ต้นจนจบ...ร้องเพราะมาก ฟังเพลินตลอดเรื่องทุกเพลงมีชีวิตชีวา เสียงคุณ ๒ คนนี่ คล้ายกันนะ บางเพลงต้องนึกว่าเพลงนี้ใครร้อง? ข้าฯ ก้มลงกราบน้ำตาไหล...ข้าฯ ชนะแล้ว ต่อไปอาจารย์คงไม่ตำหนิว่าข้าฯ ร้องเพลงไม่เป็นอีก ตั้งแต่นั้นมาไม่ว่าจะร้องเพลงอะไร? ร้องอย่างไร? ท่านไม่เคยว่า เป็นเพราะร้องถูกใจท่านแล้ว อาจารย์มาลินี สาคริก บุตรสาวท่านบอกข้าฯ ว่าคุณแม่รักพี่จรูญศรีมาก ก็คงเป็นเพราะข้าฯ เป็นคนไม่ก้าวร้าว รับฟังคำตำหนิ และยอมเป็นศิษย์ของท่าน ตั้งแต่นั้นมาท่านก็เรียกข้าฯ ว่า **จ.ร.ศ.** ทุกครั้ง จนปัจจุบันนี้

ถ้าถามว่าละครเรื่องไหนบ้าง? ที่ประทับใจมาก ตอบได้ว่า...ชอบทุกเรื่อง แต่ที่ชอบมากที่สุด คือ เรื่องมัทนะพาธา ซึ่งจัดแสดงทั้งภาคสวรรค์และภาคพื้นดิน ฉากวิจิตรตระการตา เครื่องแต่งกายสวยงามมาก เพลงไพเราะ เนื้อเรื่องให้อารมณ์ทุกรส แต่ค่อนข้างสะเทือนใจตั้งแต่เปิดเรื่องจนปิดเรื่อง คุณหญิงกรองแก้วอธิบายไว้ในสูจิบัตรว่า "เรื่องมัทนะพาธา" เป็นพระราชนิพนธ์คำฉันท์ซึ่งยากแก่การแสดงที่จะให้สามัญชนฟังและเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชานุญาตให้พระยาอนิรุทธเทวานำไปดัดแปลง ผู้มีส่วนร่วมในการดัดแปลงคือ จมื่นมานิตนเรศ (เฉลิม

เศวตนันทน์) ซึ่งบวชเป็นพระอยู่ที่วัดบวรนิเวศน์ และอาจารย์มนตรี ตราโมท แสดงครั้งแรกที่โรงละครศรีอยุธยาของท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวา คุณหญิงกรองแก้วได้ไปขอบทละครจากจมื่นมานิตนเรศมาแสดงละครเรื่องนี้ แสดงที่หอประชุมกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากโรงอาหารของเราถูกรื้อเพื่อสร้างหอประชุมหลังใหม่ ผู้ชมแน่นทุกรอบ ในเวลาต่อมาทางคณะกรรมการหาทุนสร้าง "อาคารคหกรรม" โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดสุรินทร์ ได้เชิญคณะละครสวนสุนันทาไปแสดงเพื่อหารายได้สร้างอาคารฯ โดยรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด และยังพาไปเที่ยวค้างคืนบนเขาพระวิหารด้วย (ตอนนั้นยังไม่ปิด) คุณหญิงกรองแก้วอนุญาตให้เดินทางตามคำเชิญ เพราะเห็นว่าเป็นการแสดงเพื่อการกุศลด้านการศึกษา และเพื่อเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของ "ละครสวนสุนันทา" นับว่าเป็นการเดินทางไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงละครเป็นครั้งแรก ...เดินทางรถไฟ ทั้งฉาก ทั้งคณะปฏิบัติงาน หนึ่งตู้รถไฟ อ.บรรเลง เป็นหัวหน้าคณะฯ อ.วัฒนา พรหมสาขา ณ สกลนคร คุมเรื่องฉาก อ.ทองย้อย เครือวัลย์ เครื่องแต่งกาย ข้าฯ คุมเรื่องเพลงร้องแต่ผู้เดียวเนื่องจาก อ.ศิริกุล ลูกอ่อน คุณอุดม จันทร์สมบัติ กรุณาไปช่วยเรื่องไฟ การแสดงมี ๒ รอบ คณะภริยาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ อาทิ ภริยาท่านผู้ว่าราชการจังหวัด (ลูกศิษย์ อ.บรรเลง) จัดชุดแฟชั่นโชว์สลับฉาก คนดูแน่นทั้ง ๒ รอบ

การเดินทางออกนอกวิทยาลัยในครั้งนี้ นับว่าเป็นผลดีที่ได้รู้จักผู้ร่วมงานมากขึ้น มีความรักความห่วงใย ช่วยเหลือกันเท่าที่กำลังจะช่วยได้ สำหรับข้าฯ ไม่มีปัญหาแม้จะต้องร้องเพลงคนเดียวทั้งเรื่อง (ก็ไม่รู้ว่าจะเกี่ยงใคร) เพราะมีคนร้องเพลงได้เพียง ๒ คน คือ ข้าฯ กับ อ.บรรเลง...ท่านว่าจะช่วยร้อง..แต่พอขึ้นต้นวรรคแรกท่านก็เหนื่อยแล้ว ข้าฯ ก็ต้องร้องต่อ...ก็เลยร้องเองหมดเรื่อง (นี่แหละละครสวนสุนันทา) ส่วนนักศึกษาก็ต้องมีการอบรมสั่งสอนกัน ต้องคอยดูแลแทบตาไม่กะพริบ เพราะมีทั้งนักศึกษาชาย, นักศึกษาหญิง, นักเรียนประถม ผู้แสดงในเรื่องก็รูปหล่อ...จึงต้องรับบท "ทศกัณฐ์" บางครั้งเด็กๆ ก็ไร้ความคิด เช่น ใครแสดงเสร็จก่อนรีบอาบน้ำก่อน เขาเตรียมน้ำไว้เป็นโอ่งๆ อาบกันหมดทุกโอ่ง อาจารย์เสร็จทีหลัง น้ำหมดทั้ง ๑๐ โอ่ง น่าจะเหลือไว้สักโอ่ง? (ไม่มีน้ำก๊อก. เข้าใจว่าเขาจะทำห้องน้ำไว้ให้อาบเป็นพิเศษ) น่าชมเชยและขอบคุณโกวิทย์ ขันธศิริ (รศ.โกวิทย์ ขันธศิริ) นักดนตรี ตอนนั้นยังเป็นนักศึกษา...ฉวยกระป๋องน้ำไปกับเพื่อน...เข้าใจว่าเป็นณรงค์ ตามรักษา...ไปรองน้ำจากแท็งก์มาเติมจนเต็มโอ่ง ภาพที่นักศึกษาชาย..นุ่งผ้าขาวม้าแดง...หิ้วน้ำมาให้อาจารย์ ยังประทับใจมาจนทุกวันนี้ ทางโรงเรียนเขาจัดให้พักกันคนละห้อง ชาย-หญิง เป็นห้องใหญ่ ยามพักผ่อน จะได้ยินเสียงไวโอลินลอยมาจากห้องพัก นักศึกษาชาย เสียงไวโอลินเป็นเสียงเรียกน้องชั้นประถม..."น้องเป้าจ๋า...น้องเป้า"...ด.ญ.ชลชินีพันธ์ ผู้แสดงเป็นนางค่อม "กุลา" ก็ค่อยๆ ย่องออกจากห้องไปตามเสียงเรียก ข้าฯ นอนอยู่เตียงริมประตูก็เดินไปฉุดน้องเป้ากลับมาแล้วเดินไปเอง...เท่านั้นแหละ...วงแตก เชื่อไหมว่า..คุณโกวิทย์สีไวโอลินเป็นเสียงอะไรก็ได้...เก่งจริงๆ ความมีน้ำใจของคุณโกวิทย์มีมาก เพราะเก่งทั้งดนตรีสากลและดนตรีไทย เวลานำวงดนตรีไปบรรเลงที่ไหน อ.บรรเลงไม่ต้องกังวล พอตั้งเครื่องเรียบร้อยทุกคนไปพัก คุณโกวิทย์จะต้องเทียบเสียงเครื่องดนตรีโดยเฉพาะ "เครื่องสี" ให้มีเสียงเท่ากัน เมื่อเรียบร้อยแล้วจึงจะไปร่วมวงกับเพื่อนๆ ปัจจุบันแม้เธอจะเป็นใหญ่เป็นโต...มีงานมาก แต่ถ้าข้าฯ ขอความช่วยเหลือจะไม่ปฏิเสธ ทำให้ทันที เช่น เมื่อครั้งข้าฯ จะนำละครร้องเรื่องหวนให้ใจหายไปเผยแพร่ยังภาคเหนือและภาคใต้ ก็ขอให้มาช่วยเล่นไวโอลิน "เพลงเอก" หลายเพลง เพื่อนำไปประกอบการแสดง เธอก็สละเวลามาฝึกและบันทึกลงแถบเสียงให้ เพราะไม่มีโน้ตเพลง...เธอต้องฟังข้าฯ ร้อง และเขียนโน้ตเอง ทำให้ "ละครร้อง" มีเพลงที่ไพเราะด้วยเสียงไวโอลิน

ได้ร่วมงานกับอาจารย์บรรเลงหลายต่อหลายครั้ง ความรักความผูกพันยิ่งลึกซึ้ง พบครั้งแรก..กลัว แต่พอเข้าใกล้ก็...รัก เพราะท่านเป็นคนตรง...ดีก็ว่าดี...ไม่ดีก็ว่าตรงๆ ถ้าได้ยินท่านชม...ก็คือชมจากใจจริง ไม่ได้แกล้งชม ในระยะหลัง เมื่อท่านไว้วางใจข้าฯ แล้วท่านก็ปล่อยให้ทำตามสบายไม่ต้องควบคุม บางครั้งท่านจะสอนโดยไม่บอกให้รู้ เช่น "คุณจรูญศรี วันนี้ฉันต้องไปราชการที่กระทรวงฯ คุณดูแลการแสดงให้เรียบร้อยนะ ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับการแสดงแก้ปัญหาไปได้เลย"...นั่นคือการฝึกให้ข้าฯ รับหน้าที่เป็นผู้กำกับการแสดง...ความจริงท่านไม่ได้

ไปไหน นั่งอยู่หลังหอประชุมนั่นเอง (แต่คราวหลังๆ ไม่อยู่จริงๆ) นอกจากฝึกละคร ร้องเพลงแล้ว ข้าฯ ยังฝึกนักเรียนประถม มัธยม ร้องเพลงเพื่อส่งเข้าประกวดงานกาชาด ผลปรากฏว่า นักเรียนที่ข้าฯ ฝึกร้องและส่งเข้าประกวดฯได้รับรางวัลชนะเลิศ ทั้งร้องเดี่ยว และ ร้องหมู่ คุณหญิงกรองแก้วแต่งเนื้อเพลงเกี่ยวกับสภาอุนาโลมแดง ให้ ข้าฯใส่ทำนองที่เคยร้อง ผู้ชนะเลิศเดี่ยวครั้งนั้นคือ ด.ญ.อังศิกา กุศลาศัย (ทันตแพทย์) ผู้ชนะเลิศประเภทร้องหมู่ หัวหน้าคือ ด.ญ.สุภัชชา โพธิวงศ์ ชั้นมัธยม ๒ (แพทย์หญิง) ด.ญ.อังศิกา ชนะเลิศถึง ๒ ปีซ้อน

งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน

สมัยนั้นเป็นงานใหญ่ที่ทุกคนรอคอย เพื่อนำผลงานทุกด้านของนักเรียนไปแสดงและจำหน่าย มีการแสดงทั้งบนเวทีและการแสดงกลางแจ้ง หลังจากที่ข้าฯ มาอยู่สวนสุนันทาไม่นาน ก็นำละครเวทีไปแสดงที่งานนี้จัดที่โรงเรียนสวนกุหลาบ งานใหญ่มากต้องใช้สถานที่ถึง ๓ แห่ง รวมทั้งโรงเรียนเพาะช่างและโรงเรียนเสาวภาด้วย แต่แสดงเรื่องอะไรจำไม่ได้ ในปี ๒๕๐๕ ย้ายมาจัดที่บริเวณโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท สวนสุนันทานำละครเวทีเรื่องพระสมุทรโฆษไปแสดง อ.พิมล สายจันทร์ดี อาจารย์หมวดศิลปะ เป็นผู้ออกแบบสร้างฉากและจัดตั้งฉาก แสดงวันเดียว ๒ รอบ รอบบ่าย-รอบค่ำ วันไหนไม่ได้คุมละครฯ ก็เป็นกรรมการตัดสินการประกวดร้องเพลง มี ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร เป็นหัวหน้า สวนสุนันทาไม่ได้ส่งนักเรียนเข้าประกวดฯ เพราะถูกตั้งเป็นกรรมการ แต่ส่งวงดนตรีไทยเข้าประกวด ในคืนสุดท้ายเป็นคืนที่ตื่นเต้นที่สุด...เพราะวงดนตรีไทย "สวนสุนันทา" ได้เข้ารอบมาจนถึงรอบชิงชนะเลิศ มีผู้เข้ารอบ ๓ โรงเรียน อีก ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริยารามและโรงเรียนศรีบุณยานนท์ โดยเฉพาะโรงเรียนวัดมกุฏฯ น่ากลัวมาก ท่านอาจารย์ใหญ่...อาจารย์บุญยัง ทรวดทรง สั่งตัดเสื้อทีมนักดนตรีทั้งวง เนื่องจากเคยเป็นผู้ชนะเลิศในปีที่ผ่านมา อาจารย์บรรเลง ซึ่งเป็นกรรมการตัดสินประกวดร้องเพลงอยู่ในคณะข้าฯ นั่งไม่ติด...ขออนุญาตไปดู...ไปให้กำลังใจวงดนตรีสวนสุนันทา...หายไปนาน เรานั่งกระสับกระส่าย...สักครู่ก็เดินยิ้มเข้ามากระซิบว่า...วงดนตรีสวนสุนันทาชนะเลิศ โรงเรียนวัดมกุฏฯ มาเป็นที่ ๒ (ขอมั่งนะ) ปีนั้นสวนสุนันทาดังมากเป็นที่รู้จักกันทั่ว พบใครก็ทักว่าปีนี้ "สวนสุนันทา" กวาดเรียบเลยนะ ยิ่งตอนประกวดร้องเพลงเดี่ยว คะแนนเท่ากันกับโรงเรียนฤทธิยวรรณาลัย ต้องร้องอีกรอบหนึ่ง ทั้งครู ผู้ปกครอง (อาจารย์เรืองอุไร กุศลาศัย) ประชาชนต่างเรียกชื่อ..อังศิกา...อังศิกา ผลการตัดสินก็...อังศิกา

อาจารย์บรรเลงท่านยังสามารถตั้งวงดนตรี "วงมัธยมสาธิต" จนสามารถบรรเลงได้แต่ยังไม่แข็งพอที่จะออกไปนอกวิทยาลัย เป็นที่น่าเสียดายว่านักเรียนเหล่านั้นพอจบชั้นสูงสุดแล้วก็ต้องออกไป แต่ยังได้ข่าวว่ามือระนาดเอก มือฆ้องวงใหญ่ เข้าเป็นนิสิตจุฬาฯ ได้เข้าชมรมดนตรีไทยและได้รับการคัดเลือกเป็นประธานชมรมดนตรีฯ เมื่ออาจารย์บรรเลงเกษียณ "วงดนตรีมัธยมสาธิต" ก็เกษียณตามอาจารย์ไปด้วย ไม่มีใครคิดสร้างขึ้นมาใหม่ ฝากผู้บริหารช่วยฟื้นฟูความหลัง ข้าฯ หวังที่จะได้เห็นวงดนตรีไทยวงมัธยมโดดเด่นอยู่ใน "ยุทธจักรดนตรีไทย" ในการประกวดดนตรีไทยมัธยมศึกษา

งานละคร...ก็เลิศแล้ว ดนตรีก็เด่น เพลงไทยก็ดัง ยังมีงานอีกงานที่ต้องพูดถึงคือ งานกาชาด จัดที่บริเวณสวนอัมพรและสนามเสือป่า มีทั้งการแสดงกลางแจ้งบนเวทีมีประกวดร้องเพลง มีหน่วยงานของรัฐออกร้านจำหน่ายอาหารและอื่นๆ "สวนสุนันทา" ก็ได้รับคำสั่งให้จำหน่ายอาหาร ๓ วัน คือ วันฝึกหัดครู วันประถม วันมัธยม ครั้งนั้น ข้าฯ ต้องไปถึง ๒ วัน คือ วันฝึกหัดครู ปีนั้น มอบให้หมวดวิชาดนตรีนาฏศิลป์ รับผิดชอบ อาจารย์บรรเลงเป็นหัวหน้า มีหน้าที่เก็บเงิน ข้าฯ ถูกใช้ให้อยู่หน้าเตา ผัดมักกะโรนี คุณหญิงกรองแก้ว ประเดิม ...จานแรก...น้ำนองยังกับแกงจืด ท่านก็ก้มหน้ารับประทานจนหมด (เอา "นาฏศิลป์" ไปทำอาหารขาย!...ดีว่ามีอาหารอย่างอื่นกู้หน้า) ส่วนวันมัธยม คุณพูนสิริอนุญาต เพราะต้องคุมนักเรียนไปประกวดร้องเพลง เวทีประกวดฯ กับร้านจำหน่ายอาหารไม่ไกลกันเท่าไรนัก พอมองเห็นกัน อยู่ในสนามเสือป่า พอเข้าประตูด้านพระบรมรูปทรงม้า ขวามือก็เป็นร้านอาหารสวนสุนันทา ตรงที่จอดรถของสหกรณ์คือเวทีประกวดร้องเพลง ขณะประกวดฯ ทุก

คนไม่เป็นอันขายอาหารตั้งใจฟัง เอาใจช่วย พอประกาศว่าชนะเลิศก็ไชโยกันลั่นร้าน...ผู้คนตกใจ...แต่แล้วก็ยิ้มเมื่อรู้ว่าเราดีใจเรื่องอะไร ขายอาหารแล้วนะ บางปีท่านก็บัญชามาว่า ปีนี้จะลงเรือเล่นสักวาในสระสวนอัมพร เอาบทสักวามาให้ฝึกนักศึกษานักเรียนไว้ ซื้อฉิ่งให้ใหม่ เสียงดีมาก "น้องเป้า" (ด.ญ.ชลชินีพันธุ์ ปทุมานนท์) เจ้าเดิมตีเอง...ร้องเอง...ตีจนฉิ่งตกน้ำ นอกจากฉิ่งตกน้ำแล้วคนนั่งก็เกือบจะตกน้ำ

คุณหญิงกรองแก้วท่านเป็นคนช่างคิด ช่างทำสรรหางานให้ทำแปลกๆ บางอย่างไม่เคยเห็นมาก่อน คำสั่งออกจากท่านเพียงผู้เดียว บางงานท่านจับคู่คนที่โกรธกันมาทำงานด้วยกัน ครั้งแรกคิดว่าท่านไม่รู้ แต่ท่านก็รู้จึงแกล้งให้ทำงานด้วยกัน ไม่พูดไม่ปรึกษากันได้อย่างไร คนหนึ่งต้องคุมเด็กไปตลาด อีกคนหนึ่งเตรียมทำขาย ไม่พูดแล้วจะรู้เรื่องว่าจะแกงอะไร ซื้ออะไรบ้าง เวลาพิจารณาบำเหน็จพิเศษ ไม่ต้องมาเขียนจรรยาบรรณ ท่านเดินตรวจทุกซอกทุกมุม ทุกวัน งานของข้าฯ เป็นงานที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลย ไม่ว่าจะมีการแสดงจุดไหน เสียงเรา ๒ คน จะปรากฏอยู่ทุกแห่ง...จุดเล็ก-ลงแถบบันทึกเสียง ...จุดใหญ่-บนเวทีต้องร้องสดทุกรอบ ท่านสังเกตแม้แต่ข้าฯ เปลี่ยนเพลงกันร้อง...เอ๊ะ...เขมรปี่แก้วน้อย คุณศิริกุลเคยร้อง วันนี้เสียงแปลก (ก็เราอยากร้องเพลงนี้บ้างเพราะเป็นเพลงเกี้ยวตอนท้าวแสนปมเกี้ยวนางอุษา) เพลงเพราะมาก ยากมาก ข้าฯ ปล่อยให้ศิริกุลร้องไปก่อน พอข้าฯ ร้องได้ก็เอาคืนมา

พิธีเปิดงานกาชาดก็เคยได้รับเกียรติให้ฝึกหัดนักเรียนมัธยมจำนวนมากรำพัดกลางสนาม นักเรียนประถมสาธิตร่วมกับมัธยมสาธิตจัดการแสดงละครเรื่องพระนลตอนพระยาหงส์ไปหานางทมยันตี จนถึงพระนลเข้าห้องนาง ออกอากาศทางโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๗ สีพระเอก นางเอก เป็นคู่พระนางที่มัธยมสาธิตภูมิใจ

ฯลฯ

แหล่งข้อมูล

๑. เก็บความจากหนังสือ เรื่องเล่าชาววัง ของ ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูสวนสุนันทา หน้า ๑๖๑ - ๑๖๗ ซึ่งคุณหญิงกรองแก้ว ปทุมานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ อาจารย์สายใจ อารีกุล เป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๒

๒. เก็บความจากหนังสือ สวนสุนันทาในอดีต ของวิทยาลัยครูสวนสุนันทา

๓. สัมภาษณ์ อาจารย์บรรเลง สาคริก (นางมหาเทพกษัตรสมุห)

๔. สัมภาษณ์ อาจารย์คนึง บูรณหิรัญ

๕. สัมภาษณ์ อาจารย์ฉวีวรรณ ควรแสวง (พงษ์เวช)

๖. สัมภาษณ์ อาจารย์แจ่มจันทร์ ทองเสริม

๗. สัมภาษณ์ อาจารย์พิมล สายจันทร์ดี

(อาจารย์จรูญศรี วีระวานิช เล่าเรื่อง "ย้อนอดีตละครของสวนสุนันทา" และความรู้สึกที่มีต่อ "อาจารย์บรรเลง" ไว้อย่างน่าสนใจ ได้ขอคัดมาบางส่วนเพียงเท่านี้ ท่านจะหาอ่านเรื่องราวต่อไปจากนี้ได้ ในวารสารสวนสุนันทาสัมพันธ์ ฉบับพิเศษ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ ปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย จัดพิมพ์โดยสมาคมศิษย์เก่าสวนสุนันทาในพระบรมราชินูปถัมภ์)